

Саморегулювання міжнародного ринку позичкового капіталу здійснюється, перш за все, на рівні процентних ставок.

Інструментом банківського контролю над функціонуванням ринку позичкового капіталу є і практика обліку векселів. З одного боку, вона збільшує обсяги комерційного кредитування (оскільки дає можливість постачальнику врахувати вексель в банку до настання терміну його сплати), з іншого – є провідником впливу банківського кредиту на комерційний.

1. Кейнс Дж. М. Проблемы восстановления Европы. – Пг.: Academia, 1922. – 216 с.
2. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики. – М., 1989. – 284 с.
3. Капенеленбаум З.С. Денежное обращение России. 1914-1924. – М.-Л.: Экономическая жизнь, 1924. – 194 с.
4. Юровский Л. Банкноты Государственного банка // Экономическое строительство. – 1922. – №1. – 214 с.
5. Туган-Барановский М.И. Бумажные деньги и металл. – СПб., 1917. – 396 с.
6. Broker G. Competition in Banking. – P., 1989. – P.52.
7. Кондратьев Н.Д. Принципы экономической динамики. – М., 1989. – С.199-200.
8. An Industrial Policy for America: Is it Needed? – Wash, 1989. – p.8.
9. Pecciolì R.M. Prudential Supervision in banking. – P., 1987. – P. 59.
10. Пятенко С.В. ФРС и регулирование кредитной системы США // США: экономика, политика, идеология. – 1989. – №4. – С.63-65.
11. Trends in Banking in OECD Countries. – P., 1986. – P.50.
12. Федоров Б.Г. Современные валютно-кредитные рынки. – М., 1989. – 71 с.
13. Мировая экономика и международные отношения. – 1989. – №6. – С.46.
14. Мировая экономика и международные отношения. – 1989. – № 6. – С.52.

Отримано 26.08.2004

УДК 330.45 : 338.45 : 621

О.В.МАЙБОРОДА

Харківський національний економічний університет

ОСНОВНИ ОРІЄНТИРИ ДЛЯ ДОСЯГНЕННЯ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ТА ПРИБУТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

На підставі математичних методів розраховано нормативні значення, виявлено залежність між основними показниками діяльності підприємств для досягнення їх платоспроможності та прибутковості.

Для підприємства прибуток є одним з головних фінансових потоків, що може бути спрямований на розширене відтворення або інноваційне оновлення виробничого процесу.

Однак протягом останніх років у процесі ринкових трансформацій відмічається ряд особливостей, які характеризують погіршення фінансового стану окремих промислових підприємств.

Значний рівень збитковості мають підприємства машинобудівного комплексу. За питомою вагою сума збитків по цих підприємствах

дорівнює 48,8% від загальної суми в промисловості [1, с.56].

Основною причиною такого становища є неефективне управління фінансовими потоками, а саме відсутність оптимальних пропорцій між щільністю руху фінансових ресурсів протягом здійснення різноманітних фінансово-економічних операцій.

Тому в процесі управління фінансовими потоками підприємства, важливим є розрахунок припустимих значень фінансово-економічних показників, які відповідають прибутковому та платоспроможному характеру діяльності підприємства.

З огляду на динаміку фінансово-економічних показників за період 2000-2003 рр. по 36 провідних підприємствах машинобудування загальний прибуток від звичайної діяльності до оподаткування був відмічений лише в 2001 р. (табл.1).

Таблиця 1 – Основні показники фінансово-господарської діяльності 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області

Показники	2000р.	2001р.	2002р.	2003р.
Темпи росту обсягів виробництва, у % до попереднього року	81,7	108,0	100,3	115,0
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	-34680	72074	-111727	-181796
Обсяг прибутку (збитку), який припадає на одну гривню товарної продукції, грн.	-0,0229	0,0384	-0,0594	-0,0821
Питома вага продукції, відвантаженої на бартерних умовах за звітний період, у % до обсягу відвантаженої продукції	40,3	25,9	13,8	6,6
Продуктивність праці, грн.	1272,1	1571,5	1818,3	2209,3
Темпи росту продуктивності праці, у % до попереднього року	102,15	123,53	115,70	116,51
Темпи росту заробітної плати штатних працівників, у % до попереднього року	141,23	109,40	129,04	118,30
Співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями, од.	0,489	0,524	0,563	0,647
Тривалість оборту дебіторської заборгованості, дні	97	92	112	108
Тривалість оборту кредиторської заборгованості, дні	198	171	198	175
Питома вага запасів готової продукції в загальному обсязі відвантаженої продукції, %	17	14	9	15
Питома вага середньомісячної заробітної плати штатних працівників в загальному обсязі продуктивності праці, %	20,6	18,2	20,5	20,0
Коефіцієнт попиту на продукцію або співвідношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва за звітний період, од.	1,0377	0,9257	0,9315	0,9756
Критерій платоспроможності, од.	0,426	0,351	0,386	0,371

Основна причина збитковості в 2000 р. визначена загальним спадом виробництва – 81,7% до обсягу виробництва 1999 р. Проте, з 2001 р. відмічається стійка тенденція до збільшення обсягів виробництва.

При незначному збільшенні обсягів виробництва в машинобудуванні в 2002 р. (100,3% від 2001 р.) загальний збиток по підприємствах склав понад 111,7 млн. грн. Тоді як при збільшенні виробництва в 2003 р. на 15% відносно 2002 р. загальна сума збитку додатково збільшилася на 70 млн. грн., що свідчить про недостатність одного нарощування виробництва без відповідного поліпшення якісних показників діяльності.

На відміну від 2000 р. наступний прибутковий 2001 р. характеризується різким скороченням бартерних операцій – на 14,4% відносно відповідного показника 2000 р., збільшенням продуктивності праці на 23,5%, зростанням середньомісячного рівня заробітної плати на 9,4%, зменшенням дисбалансу між дебіторської та кредиторською заборгованостями до рівня 0,524% та ін.

Поліпшення зазначених фінансово-економічних показників при таманні також для 2002-2003 рр.

Але на фінансовий результат 2001 р. впливали відмінні риси, до яких належать:

темпи продуктивності праці, які на 14% перевищували рівень зростання заробітної плати, що сприяло виникненню прибутків (рис.1);

найнижчий рівень питомої ваги середньомісячної заробітної плати в продуктивності праці за період, що розглядається;

мінімальна тривалість оборту дебіторської і кредиторської заборгованостей;

низький рівень критерію платоспроможності, а саме розмір боргових зобов'язань по відношенню до суми обсягу виробленої продукції, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості.

Дані аналізу свідчать, що недостатньо нарощувати обсяги виробництва без відповідного поліпшення фінансово-економічних показників.

З метою визначення необхідних пропорцій використано кластерний аналіз. Для його реалізації запропоновано наступні відносні показники, які є провідними в оцінці діяльності підприємства [2]: X1 – критерій платоспроможності, або співвідношення кредиторської заборгованості до суми загального обсягу виробництва, складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості; X2 – обсяг прибутку

(збитку), який припадає на одну гривню товарної продукції, грн.; X3 – коефіцієнт попиту на продукцію або співвідношення обсягу реалізованої продукції до загального обсягу виробництва за звітний період; X4 – питома вага продукції, відвантаженої на бартерних умовах за звітний період, %; X5 – тривалість оборту запасів готової продукції на складах, %; X6 – продуктивність праці, грн.; X7 – темпи росту продуктивності праці, %; X8 – темпи росту заробітної плати штатних працівників; X9 – питома вага заробітної плати штатних працівників з початку року в загальному обсязі продуктивності праці, %; X10 – оборотність дебіторської заборгованості, дні; X11 – оборотність кредиторської заборгованості, дні; X12 – співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями.



Рис.1 – Динаміка росту продуктивності праці, заробітної плати та фінансових результатів від звичайної діяльності за 2000-2003 рр.

З урахуванням зв'язків, виявлених кластерним аналізом, 36 машинобудівних підприємств поділено на три групи (табл.2):

1 група підприємств – прибуткова зона – підприємства з стійким фінансово-економічним положенням;

2 група підприємств – прикордонна зона – підприємства, які характеризуються нестійким фінансово-економічним положенням;

3 група підприємств – зона банкрутства – підприємства, які потребують оперативних управлінських дій щодо фінансового оздоровлення та відновлення платоспроможності.

Таблиця 2 – Розподіл 36 провідних підприємств машинобудування Харківської області в результаті кластерного аналізу за період 2001-2003 рр.

	2003 р.		2002 р.		2001 р.	
	кількість підприємств	у % до загальної кількості	кількість підприємств	у % до загальної кількості	кількість підприємств	у % до загальної кількості
Прибуткова зона	10	27,8	13	36,1	16	44,4
Прикордонна зона	19	52,8	15	41,7	14	38,9
Зона банкрутства	7	19,4	8	22,2	6	16,7

Кількість прибуткових підприємств за період, що аналізувався (2001-2003 рр.), скоротилася більше ніж в півтора раза. Відбулося це за рахунок погіршення фінансово-економічного стану ряду підприємств, що призвело до відповідного їх переходу до прикордонної зони та зони банкрутства.

Питома вага підприємств, що мають ознаки кризового стану, не зазнала суттєвих змін і становить п'яту частину від загальної кількості.

Для кожного кластеру визначено координати центрів (індикаторів), які характеризують пропорції основних фінансово-економічних показників для кожної групи підприємств (табл.3).

Таблиця 3 – Динаміка фінансово-економічних показників відповідно до кластерного розподілу провідних підприємств машинобудування протягом 2001-2003 рр.

Показники	1 – прибуткова зона			2 – прикордонна зона			3 – зона банкрутства		
	2003р.	2002р.	2001р.	2003р.	2002р.	2001р.	2003р.	2002р.	2001р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Критерій платоспроможності (X1)	0,152	0,128	0,142	0,296	0,451	0,530	2,451	1,890	1,174
Прибуток (збиток) на 1 грн. товарної продукції, грн.(X2)	0,03	0,08	0,06	-0,13	-0,10	-0,06	-2,20	-1,80	-0,54
Співвідношення відвантаженої продукції до обсягу виробництва (X3)	1,08	1,07	1,09	1,06	0,93	0,88	1,00	0,87	0,87
Рівень бартерних розрахунків, % (X4)	4,24	5,30	24,30	6,20	18,60	26,24	30,35	38,20	64,30
Тривалість оборту складу готової продукції, дн. (X5)	34	94	82	107	148	136	182	245	176
Продуктивність праці, грн. (X6)	4824,5	3080,4	2436	1545	1575	1236	510,4	550,3	753,8
Темп росту продуктивності праці, % (X7)	141,59	114,40	137,8	112,9	130,7	117,7	105,3	83,35	103,5

Продовження табл.3

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Темп росту заробітної плати, % (X8)	121,20	112,50	110,0	119,7	134,0	119,6	90,20	134,5	95,23
Питома вага зарплати в продуктивності праці, % (X9)	13,54	20,50	22,12	29,08	23,10	25,28	58,28	63,76	31,73
Тривалість обороту дебіторської заборгованості, дн. (X10)	68	78	58	94	98	120	390	214	137
Тривалість обороту кредиторської заборгованості, дн. (X11)	69	79	67	171	317	377	2162	1529	642
Співвідношення дебіторської до кредиторської заборгованості (X12)	1,123	1,370	1,042	0,774	0,340	0,335	0,156	0,146	0,113

За період 2001-2003 рр. наведені індикатори змінювалися відповідно до динаміки основних економічних показників на всіх рівнях управління.

До загальних рис прибуткової зони та оптимального рівня платоспроможності підприємства віднесені індикатори, які мають такі значення:

обсяги відвантаженої продукції на 7-8% перевищують обсяги виробництва. За три роки даний показник не зазнав суттєвих змін. Перевищення обсягу відвантаженої продукції над його виробництвом говорить про зменшення складських запасів;

рівень бартерних розрахунків не повинен перевищувати 4-5% від обсягу відвантаженої продукції (сьогодні бартерні розрахунки майже відсутні). За 1-е півріччя 2004 р. по промисловості Харківської області бартер не перевищує 2,3% [3, с.9], по обробній промисловості ще менша частка – 1,6%, в машинобудуванні – 1,9%. Такі пропорції цілком можливі і в окремих випадках, коли бартер дозволяє зменшити витрати на виробництво продукції, він є виправданим;

тривалість обороту складу готової продукції не повинна перевищувати 34 дні. Свідченням того, що бартер впливає на уповільнення обороту готової продукції, є скорочення терміну обігу складських запасів готової продукції;

рівень продуктивності праці в розмірі 5 тис. грн. забезпечує рентабельне виробництво. Однак, в попередні роки приведений показник мав дещо нижче значення, що обумовлюється зміною цін на виробництво промислової продукції;

для прибуткової діяльності підприємств необхідно, щоб індика-

тори темпів росту продуктивності праці та зарплати перевищували 100% і мали випереджаючий характер зростання продуктивності праці над середньомісячною заробітною платою;

рівень заробітної плати в продуктивності праці не повинен перевищувати 13-20%;

тривалість обігу дебіторської заборгованості дорівнює 68-70 днів;

тривалість повернення кредиторської заборгованості відповідно має бути не більшою за 75 днів;

співвідношення дебіторської до кредиторської заборгованості має оптимальне значення 1-1,5.

Між значенням критерію платоспроможності та рівнем прибутку від звичайної діяльності до оподаткування існує обернено пропорційна залежність (рис.2).

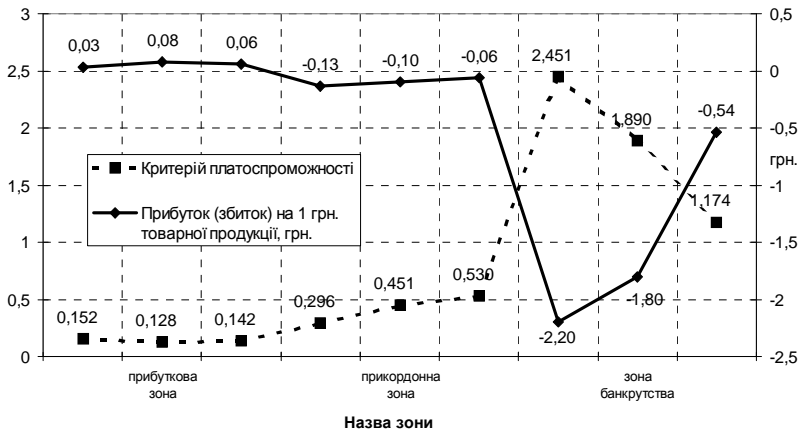


Рис.2 – Співвідношення динаміки критерію платоспроможності та прибутку (збитку) від звичайної діяльності протягом 2001-2003 рр. відносно кластерного розподілу провідних підприємств машинобудування

Чим нижче критерій платоспроможності, тим вищий рівень прибутку від звичайної діяльності на 1 грн. товарної продукції.

На підставі множинної лінійної регресії розроблена система рівнянь залежності двох факторів – прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування та критерію платоспроможності – від основних індикаторів фінансово-економічної діяльності.

З 11 наведених вище показників суттєвий вплив на співвідношення фінансового результату від звичайної діяльності та обсягу виробни-

цтва продукції Y_1 мають наступні три фактори: тривалість обору дебіторської X_{10} та кредиторської X_{11} заборгованостей, співвідношення обсягу відвантаженої продукції до загального обсягу виробництва X_3 :

$$Y_1 = -1,09655 + 1,0007X_3 - 0,00196116X_{10} + 0,00151288X_{11} \rightarrow \max. \quad (1)$$

Критерій платоспроможності Y_2 залежить від чотирьох змінних: тривалість обору складських запасів готової продукції X_5 , взаємоне-платежів, а також співвідношення між дебіторською та кредиторською заборгованостями X_{12} :

$$Y_2 = -0,525553 + 0,00136862X_5 + 0,00107328X_{10} - 0,00104095X_{11} + 0,203605X_{12} \rightarrow \min. \quad (2)$$

Коефіцієнт детермінації вказує, що моделі пояснюють 81,38% мінливості фактору прибутковості підприємства і майже на 90% – критерію платоспроможності.

Знаки коефіцієнтів відібраних показників свідчать, що на підвищення рівня прибутковості на 1 грн. товарної продукції впливає збільшення співвідношення між відвантаженою та виробленою продукцією, скорочення тривалості обору дебіторської заборгованості та, навпаки, уповільнення повернення власних зобов'язань.

Зменшення значення критерію платоспроможності залежить від прискорення оборотності складських запасів готової продукції та дебіторської заборгованості, зменшення дисбалансу між кредиторською та дебіторською заборгованостями, а також підвищення тривалості обороту кредиторської заборгованості.

Наведені регресійні моделі мають результативний характер за умови управління визначеними факторами в сукупності.

Особлива роль у наведених рівняннях належить оборотності кредиторської та дебіторської заборгованостей, які суттєво впливають як на забезпечення необхідного рівня платоспроможності, так і на підвищення віддачі з кожної гривні товарної продукції.

Функції Y_1 , Y_2 мають різну спрямованість. Так, співвідношення прибутку (збитку) від звичайної діяльності до загального обсягу виробництва має прагнути до збільшення. Однак, чим менше значення критерію платоспроможності, тим вищий рівень покриття боргових зобов'язань підприємства.

Отримані регресійні моделі та нормативно-припустимі орієнтири основних фінансово-економічних показників дозволяють своєчасно реагувати й передбачати погіршення рівня прибутковості та платоспроможності підприємства.

1. Харківська область в 2003 році: Статистичний щорічник / За ред. М.Л.Чмихало. – Харків: ВД „ІНЖЕК”, 2004. – 604 с.

2. Косарева І.П., Майборода О.В. Механізм оцінки фінансового стану промислових підприємств // Вісник ХДЕУ. Вип. 2(26). – Харків: ХДЕУ, 2003. – С.46-50.

3. Економічне та соціальне становище Харківської області за січень - липень 2004 року: Статистичний бюлетень. Ч.1 / Відп. за вип. М.О.Григорчук. – Харків: СОУС, 2004. – 140 с.

Отримано 21.09.2004

УДК 330.322.5

М.Ю.КУДЕНКО, С.М.ОСИПЕНКО, кандидати екон. наук

Військовий інститут внутрішніх військ МВС України, м.Харків

В.О.ПАСІЧНИЙ, канд. екон. наук

Харківська національна академія міського господарства

ІНФОРМАЦІЙНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДГОТОВКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ КОШТОРИСНОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ

Розглядаються особливості інформаційно-методичного забезпечення підготовки інвестиційної кошторисної документації на різних стадіях інвестиційного циклу з використанням кошторисних норм та нормативів, поточних цін, поточних одиничних розцінок на окремі роботи, показників проектів та іншої інформації.

Однією з актуальних проблем підготовки інвестиційної кошторисної документації є наявність інформаційно-методичного забезпечення техніко-економічних і кошторисних розрахунків на різних стадіях інвестиційного циклу. Однак ця проблема до теперішнього часу залишається до кінця не вирішеною.

У сучасних умовах в системі ціноутворення в будівництві України ключове значення мають кошторисні нормативи, які є комплексом кошторисних норм, представлених в окремих збірниках [7, 8], основне призначення яких полягає у визначенні нормативної кількості ресурсів, необхідних для виконання окремого виду робіт, як основи для переходу до вартісних показників.

Кошторисними нормами передбачено виконання робіт у звичайних умовах, не ускладнених зовнішніми факторами. При виконанні робіт в умовах, що їх ускладнюють, наприклад, загазованості, розташуванні поблизу діючого виробництва, відсутності умов для складування матеріалів, віддаленості тощо, до кошторисних норм застосовуються коефіцієнти, наведені в загальних положеннях відповідних нормативів.

У кошторисних нормах наводиться середній розряд роботи, який використовується при визначенні заробітної плати будівельників і монтажників, а також робітників, зайнятих на роботах з доставки, монтажу, демонтажу і на керуванні, обслуговуванні та ремонті будівельних машин і механізмів.